

Amikor a kísérleti nyulak tanították a tudományt ...

Minden elméletnek szüksége van kísérleti nyulakra, melyeken kipróbálja tételeit, s egyáltalán elméletté fejleszti önmagát. Az esetek többségében azonban ez a kísérleti nyulak kárára történik: elpusztulnak, hogy az elméletből lehessen valami. Hősi halálukra aztán senki sem emlékszik. Amikor a Filmvilág megindult, azzal a fantasztikusnak látszó törekvéssel állt elő, hogy a nem létező magyar filmelmélet kibontakozásához a magyar film újabb törekvéseinek felkarolását kínálja „kísérleti anyagnak”. Így tanultam meg a dokumentalizmus esztétikai vonatkozásait a *Nehéz emberek*-en, a film-dráma és filmelbeszélés sajátosságait a *Megszállottakon* és az *Igy jöttem*-en, — s azt hiszem, nemcsak én követtem ezt az utat, mivel a lap kezdettől fogva összekötötte a magyar film közügyé változtatásának törekvését a filmelméleti gondolkodás kialakításával. Ma már, jelentős nemzetközi filmsikereink után ez természetes árukapcsolás, azon sem csodálkozik senki, hogy a „kísérleti nyulak”, a filmek, nem károsodtak, bele sem pusztultak a vállalkozásba. Annak idején azonban, mikor jelentős filmjeink még csak érlelődtek, — ez olykor megmosolyogni való vállalkozásnak tűnt. Mégis, az élet pár éven belül, már 1962-ben, a



Megszállottakkal igazolta ezt a törekvést, s talán meghálálva az előlegezett elméleti hozzánemértést — egyre több valós kérdéssel lepett meg bennünket, kritikusokat, elméletben tájékozódni akarókat. S ha valamennyire sikerült kibontakoztatni az elméletibb látásmód kereteit, úgy az javarészt a magyar filmekben felvetett sorskérdéseknek, a közös elméleti talajnak, másszóval a „kísérleti nyulaknak” volt köszönhető.

Ezzel azonban több is történt a filmesztétikai kutatások elindításánál. Mivel az elméleti „talajfogás” egyszerre serkentette a magyar filmet és a filmben való gondolkodást, — kialakult egy olyan kritikusgiárda, mely egészen sajátos viszonyba került a magyar filmművészettel. Az éles viták, a szenvedélyes kritikák a belső azonosulásból iródtak, a kritikus magáénak érezte a film fejlődésének ügyét, nemcsak bírálta, hanem szerette is a filmet, drukkerre volt ennek a fejlődésnek. Mert olyan műhelyatmoszféra alakult ki, melyben egy táborba került a filmművészet fejlődésének progressziója, és a filmelmélet és kritika művelőinek csoportja. Ez a belső azonosulás, mint említettem természetesen nem zárta ki a legélesebb vitákat, a legkíméletlenebb kritikákat sem — olykor azoknak az alkotásoknak esetében sem, melyeket utólag az idő igazolt, esetleg a kritikákkal szemben. Mégis a bírálatok élességén mindig érezhető volt ez a közös ügyért harcoló, érzelmi elkötelezettség. Alapjában véve ezt a magyar filmművészet nagy, társadalomformáló korszaka, a politikával partner szerepet játszó törekvése határozta meg, a műhelyatmoszféra kialakításában azonban a Filmvilág szervező munkája, és nem utolsó sorban atelier hangulata is hozzájárult.

Miért írom mindezt múltidőben? Azért, mert ma ezt a hangulatot, szervező centrumot kellene újjáépíteni, pontosabban más helyzetnek megfelelően továbbformálni. Ma már van elméleti szaklap, a szakma fejlődésének kialakult egy sor egyéb fóruma, nem úgy, mint a Filmvilág alakulásának idején, mikor ez volt egyetlen szemlélő, eredményeken, tennivalókon gondolkozó fórum. Emellett a magyar film fejlődésében

újabb változások korát éljük, s itt legalább olyan tapintat és elméleti érzékenység, gyakorlati hozzáértés és főként „drukker-hangulat” szükséges, mint a lap indulásának idején, a nagy korszak beindulásának kezdetén. Csak ezt a szerepet ma már más eszközökkel, más feltételek között kell ellátni, hogy a régi hangulat újjászülethesse. S hogy a magyar filmek a kísérleti nyúl szerepét valóban túl tudják élni, s kialakulhasson egy újabb fellendülés: első sorban a moziban, a jelentős alkotásokat figyelő nézők élményeiben, — de a filmkritikában is. Meggyőződésem, hogy a lap, mint már annyiszor, ezt a „váltást” is jól fogja venni, s újjá tudja építeni műhelyét, alkotói-kritikusi szövetségének egykori egységét.

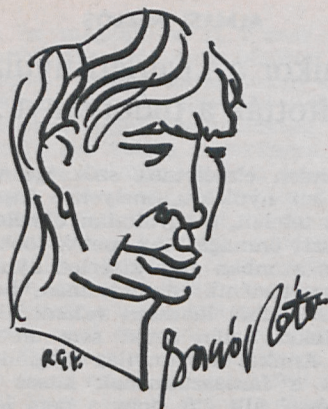
BACSÓ PÉTER

A pult túlsó oldaláról

Mikor megtudtam, hogy a Filmvilág 15. születésnapját ünnepli, fájdalmas sóhaj szakadt ki belőlem: a fene egye meg, hogy öregszem. Úgy vagyok ezzel, mint a házunkbéli lánnyal, akinek a születésénél még ott bábáskodtam, és most előre köszönhetek neki a kapuban: Kezít-szókolom.

Igy megváltozott az én viszonyom is a Filmvilághoz. A kezdet kezdetén, boldogult kritikus koromban még én is irtam bele engesztelhetetlenül harcos kritikákat, sziporkázóan szellemes cikkeket, mindent és mindenkit kioktató okos eszme-futtatásokat. Azóta sok víz lefolyt a homlokomon, átkerültem a pult túlsó oldalára és kéthetenként nem kis szorongással veszem elő a lapot, hátha valamilyen vonatkozásban előfordul benne az én nevem is.

Születésnap ajándéku csak polonius-i tanácsokat tudok adni. Csak higgadtan, türelmesen. Nem biztos, hogy az az igazi film, ahogy azt a kritikuskolléga egyetlen lehetséges modellben elképzelte magának és ezt használja egyedül mércének. Godard-ra hivatkozom, aki valahol azt írta, hogy a film olyan, mint a



papír, mindenre felhasználható: költeményre, újságcikkre, elszámolásra és így tovább. De ugyanakkor ne legyen a kritikuskolléga elnéző jó nagybácsi se, aki mindent megért és mindent meg tud magyarázni. Tudom, hogy ezek az okos tanácsok tele vannak ellenmondásokkal, de mit csináljak, ha az élet ilyen bizonyult.

BÍRÓ YVETTE

Szeretettel a konkurensnek

Elhárítani nem tudván a provokatív, pajzánnak tetsző, ám nagyon is szigorú hámosi kérdést: van-e viszonyom? — ezúttal a Filmvilággal: töredelmesen be kell vallanom, hogy van, még pedig bűnös, másfél évtizede tartó, szüntelen, megszakítatlan viszonyom van vele. Mit tagadjam, szenvedélyes viszony ez — (különben hogyan is maradhatott volna fenn ilyen hosszú időn át?) — vagyis mai napig tele vagyok indulattal, figyelemmel és féltéssel, érdeklődéssel és rosszmájúsággal, ha kezembe veszem, ha találkozom vele.

A féltékenységet, gondolom, nem kell hosszabban indokolnom. Ki vonhatná kétségbe, hogy a film világa sokkal tágabb, nagyobb kiterjedésű birodalom, mint a film kultúrája, mely szükségképpen az előbbi töredéke, kisebb része, egyik eleme le-

het csak? Míg ők, falánk étvágygal, nem kevesebbet, mint az egész filmvilágot vették célba, nekünk, kényszerűen csak a körülhatároltabb filmkultúra maradt. Szegény-e, megbocsájtathatlan vétek, ha társunk (riválisunk) telhetetlenségét, pusztíthatatlan népszerűségét látva olykor megkísérelt az irigység gonosz szelleme? Valószínűleg ez az oka annak, hogy viszonyunkat, jó rava-szul, egymást mindig szemmel tartva a határozott szereposztás józan elkülönítésével próbáltuk meg egyen-súlyban tartani. Ha vonzó, népszerű műfajok ott — véltük — úgy na-gyobb szakszerűség itt, ha mozgé-kony, gyors reakciók náluk — úgy inkább részletezőbb elemzések nálunk. És folytathatnám az ellentét-



párokat sokáig — úgyis csak mente-getőzésnek tetszene. Partnerünk min-denképpen túl közel van hozzánk ahhoz, semhogy tevékenységét hű-vös közömbösséggel szemlélhetnénk. Egy színpadon játszunk, egy drámá-ban — érthető, ha a mi munkánk-nak is aktív meghatározója, viszonyítási mértéke lett. Ami pedig az ő „játékukat” illeti, meg kell álla-pítanom (ezúttal már elfogultság nél-kül), — van mire szerénynek lenni-ök. Ha az első próbaszámok izgal-mára gondolok, mikor egy teljesen előzmények nélkül álló műfajt, so-sem volt folyóiratprofil kellett ki-alakítani, mely filmesztétikát, történetet, szellemes és tömör kriti-kát kísérelt meg valahogy egységbe foglalni — biztos, hogy jogos sike-

rekre emlékezhetünk; vagy ha az el-múlt-évek lendületes, feszültségektől fűtött korszakára, mikor a kriti-ka a magyar filmnél nem sokkal kisebb felfedező kedvvel tanult meg bírálni, értékeket felismerni, ízlést orientálni. Most új területek beke-belezésére került sor, a televízió sen-kiföldjének meghódításával, újból fejhosszal megelőzve mozgékony-ságban, rugalmasságban, a változó igé-nyek kielégítésében. Csoda-e ha me-gint felébresztette a fokozott érdeklődést és ebbe megint csak néhány csepp izgató irigység-adagot is in-jekciózott?

Am ha már mindenáron vallomás-ra kényszerítettek és ország világ tu-domására kellett hoznom viszonyunk legbensőbb természetét, hadd mond-jam végig a mondatot: nagy szüksé-günk van erre a partnerre, hiszen szövetségesünk, társunk; egymásra vagyunk utalva. Mit szépitsem to-vább a dolgot, nem is viszony ez, — inkább olyan, mint egy komoly, el-nyűhetetlen, széttéphetetlen házasa-g.

CSURKA ISTVÁN

Pusztába kiáltozni

Féloldalas, félkarú minden kriti-ka, ha nem a műalkotás nyelvén íródik. Erre az egyébként mindössze közhelyemléységű megállapításra, evi-denciára akkor ébredtem rá teljes bizonyossággal, amikor 14—15 évvel ezelőtt a Filmvilágba írtam kis film-kritikákat nagy külföldi filmekről. Amikor megdicsértem és megbíráltam Blasettit, René Claire-t, angol, olasz, francia filmek rendezőit, szí-nészeit. Vajon hallja Blasetti amit mondok? Mit szól hozzá René Claire, hogy ámuldoztam az Orgonás kapu hangulati csodái fölött. Mire valók hát az elmés megjegyzések, az éles szemmel meglátott és elemzett kife-jezési formák, a hibák feltárása, ha megírásukkal a kritikus a legceké-lyebb mértékben sem hathat az al-kotóra, a létrehozóra, a filmművé-szetre. Pusztába kiáltott szó az egész.

Így kezdődött ...



Honnan emek érteleme?

Carrollson

Mennyire más — láttam már akkor is — a helyzete azoknak a szerencsés társaknak, akik honi filmtermésünket kritizálhatták. Mily eleven hatások kiváltására voltak képesek! Minő indulatokat lobbantottak fel! És micsoda formáló, alakító erővel szóltak bele a magyar filmvészetbe!

A magyar filmrendező elolvashatja a magyar kritikát, és meg is értheti. És ennek aztán számtalan következménye lehet. A kritikus mindkét kezét használja, használhatja — védekezően tárva maga elé, vagy arcát eltakarandó ...

S miközben én irigyeltem a boldogokat, akik a közvetlen hatáskiváltás eme kegyében részesültek, óriási csodálkozással vettem tudomásul, hogy ők majdnem ugyanígy irigyelnek engem. Engem, a pusztába kiáltozót. Engem, akit a saját, akkor még sokkal gyakoribb és elevenebb magyar-filmforgatókönyv-írói munkásságom a külföldi filmek bírálására szorított.

Hát mi abban a jó, a pusztába kiáltozni? Napirendre térve a saját csodálkozásom fölött csak ezt az egy értelmes következtetést tehettem: úgy látszik nemcsak az a szükséges és értelmes, ami hatásos, illetve közvetlen reakciót vált ki, hanem sokszor még egy mégannyira csak önmagáért való cselekvés is az. Úgy látszik, a kritikus néha arra is vágyik, hogy meg se hallják a szavát.

Az idő távlatának szubjektív érzéklése, s az emlékezet viszonylagosága mindig meglep, ha rajtakapható, különösen, ha valami váratlan apropó a távolabbi múltból úgy hoz közel egy elfelejtettnek vélt emléket, hogy a tegnapi élmény élességével ugrik elém, illetve talán még élesebben, mert összefüggésekben mutatja meg magát.

Így látom Hámos György lakását azon a téli délelőttön, amikor nem sokkal a Filmvilág első számának megjelenése előtt egyszer nála voltam. Rég kiment a fejemből, hogy valaha megfordultam ott. De most, hogy a tizenöt éves évforduló emlékezésre sarkall, váratlan élességgel látom azt a napsütésnek alig nevezhető, a bútorok, tárgyak felületén mégis emlékezetes intenzitással megcsillanó hűvös fényt ami az ablakon beáradt, érzem a szoba melegét, s látom a lakást, rendkívül valóságosan, abban a formában, ahogy talán már nem is létezik, hiszen 15 év alatt bizonyára átalakult, más lett, bútorai kicserélődtek, talán maga a lakás is, ez végül is a mai építkezési, költözködési, átrendezési lázban egy főszerkesztőnél sem volna meglepő, s így előfordulhat, hogy ebben a már talán nem is létező, számomra mégis Hámos valamennyi otthona közül az egyetlen valóságos otthonban látom magát Hámost, amint fel-alá járkál,



halk szóval tervezget, s a leendő lapról beszél, amely szerinte gazdája kell hogy legyen a magyar filmművészetnek, minden gondjának-bajának érzékeny ismerője és hű tükre, s amelynek gazdái, munkatársai kell hogy legyenek a magyar filmművészek is. Egyetértettünk. A pillanat történelmiségét azon a délelőttön csak a múlthoz viszonyítva élhettük át, (ez az összefüggés se volt olyan persze, amire könnyen legyinteni lehetne), de nem tudhatunk még semmit arról, mit tartogató számunkra a jövő, s az egyre korszerűsödő, bár szempontjaiban olykor az irracionalitás látszatával változó vállalati-szakmai átszervezési technika. Arról például akkor még éppen csak, hogy sejtésünk lehetett, hogy az egyre népszerűlenebb központi dramaturgia, s a könyvelfogadás akkori módszere előbb-utóbb meg kell hogy szűnjön, mert nem jó, de arra még csak gondolni se mertünk, hogy valaha egyszer csoportrendszer is lehet majd stúdiómunka megbecsülendő programmal, az olykor változó játékszabályok ellenére is izmosodó eredményekkel, s persze arra sem, hogy mire igazán kóstolgatni kezdjük a műhelymunka zamatát, abba is kell majd hagyni, mert elérkezik az ideje, hogy vállalatokká alakuljunk, s újra próbálkozhatunk a központi dramaturgiával, hátha sikerül megint megszeretni. Nem. Azon az opálos csillogású téli délelőttön se Hámos, se én nem gondoltunk, nem is gondolhattunk milderre, mert akkor ez még jövő volt, kalkulálhatatlan, mint ahogy nem volt kalkulálható a vele járó, 15 éven át szinte megszakítás nélkül tartó szabadstílusú birkózássorozat se, amely kifárasztásos technikája ellenére olykor sportszerűen is folyt. Azon a délelőttön, tizenegyedtől fél egyig mi elsősorban a leendő lapra, a Filmvilágra gondoltunk, ami közben, lám, azóta tizenöt éves lett, ez is mutatja életünk mozgalmasságát, hogy ilyen váratlan hirtelenséggel. Hűségesen, jól, színesen tudósított mindenről, ami tizenöt év alatt a világban film-ügyben történt. Gondolatgazdagságért és hozzáértésért munkatársainak nem kellett soha a szomszédba menniök, szerencsére mindig telt az erejükből.

(Bunuel és Dali közel ötven esztendeje csináltak egy rövid, szürrealista filmet, az Andalúziai kutyát. Ennek van egy jelenete, amelyben a főszereplő köteleknek nekiveselkedve, keserves kínlódással egy zongorát vonszol, döglött számártetémmel a tetején.)

A Filmvilágnak tizenöt év alatt voltak csillogóbb és kevésbé csillogó korszakai, sikerült és sikerületlenebb számai, ebben a tekintetben mintha hasonlítana foglalkozási tárgyához, a magyar filmművészetéhez, amelyről mindig gondosan tudósított, bírálatokkal, riportokkal, beszélgetésekkel, okosan, lehetőleg elfogulatlanul. De sokszor úgy tett, mintha a magyar filmművészek olyan pianisták volnának, akiknek csak le kell ülniök egy jól hangolt zongorához, s kezdenek a koncertet, minden rajtuk múlik. Arról, hogy kinek mi je remeg, miközben behúzza a zongorát a koncertterembe és eltávolítja tetejéről a döglött szamarat, bár beavatott volt, finom diszkrécióval, etikettszerűen jobbára hallgatott.

Pedig azon a majdnem napsugaras téli délelőttön Hámos valami ilyenre is gondolhatott, mikor a lapot, mint a magyar filmművészet minden gondjának-bajának érzékeny ismerőjét, hű tükrét emlegette, s mint-hogy avatottan jó szerkesztőnek, kitűnő publicistának—humoristának—kritikusnak tartom, az ünnepontás vádját elhárítva magamtól, némileg mégis sajnálkozom, hogy ezzel adós maradt. Igaz, hogy akkori egyetértésünk ellenére én se lettem gazdája a Filmvilágnak, s így nem vehetek igazában semmit a szemére. Ezért hát béke velünk ezen a szép évfordulón.

GAÁL ISTVAN

Könyvelés

Kemény leszek, éppen azért, mert kedvelem a lapot. Tudom, hogy a kis terjedelem tömondatokat követel. Hadd kölcsönözsem a könyvelés módszerét:

A folyóirat követel:

a) jó, hogy egyáltalán létezik. Ez



nem csekélység, ha a művészeti lapok számát összevetjük a különböző sportágak szaklapjainak mennyiségével.

b) Jó, hogy igyekeznek friss hírekkel szolgálni.

c) Jó, hogy általában érdekes, ébrentartja azoknak az embereknek az érdeklődését, akik szeretik a filmet.

A folyóirat tartozik:

a) elemzésekkel. Mert a legtöbb cikk recenzió szintjén mozog. És ezt nem menti a terjedelemre való hivatkozás. Tessék kevesebb, haszontalan fotót közzétenni.

b) Új formátummal, korszerű kötőssel. Ez a tizenöt éves gönc kissé nyúlt már.

c) Átfogóbb informálással. Mert az igekezet, hogy friss hírekkel szolgáljon, néha felületes eredményeket szül. Nem tudom, nem lenne-e célravezetőbb, mondjuk minden második, vagy harmadik számot egy ország filmművészetére (már amelyik megérdemli), és egy évben egyet a magyar filmre koncentrálni. (Amely mindig megérdemli, akkor is ha szűk volt az esztendő).

A lap kialakíthatna egy folyamatos cikkszerét. Minden számban közzölhetne cikkeket külföldi lapokból, ismert kritikusok tollából.

d) A filmklubok felkarolásával. Ez a mozgalom országunkban egyébként is vészes vérszegénységben szenved. Több külföldi (pl. francia) példa mutatja, hogy az efféle kooperáció eredményes lehet. Ez gazdaságilag se lenne közömbös, mert állandó, *érdekelt* vevőkörhöz jutna.

e) Gyakoribb együttműködéssel az alkotókkal. Nem árt, ha a filmkritikus ismeri a szakmát. Legalább egy kicsit. Kritikusaink (és ez nem csak a Filmvilág gárdájára vonatkozik) javarészt irodalmi princípiumok alapján közelítenek egy filmhez. Ki vesz komolyan egy zenekritikust, aki a dúr és moll hangzás, egy képzőművészeti kritikust, aki az „al secco” és „al fresco” közötti különbséget nem ismeri?

f) Elesebb profilal. Ennek hiánya különösen azóta érezhető, amióta a tv-kritikák is helyet kaptak a lap hasábjain. Így a folyóirat túl egyensúlytalan, töredezett, magyarán rosszszul tördelt. Ezt pedig el kellene dönteni, mert a Filmkultúra és a Film, Színház és Muzsika között létezik, kell, hogy legyen egy pont, ahol nem az említett két lap profiljának vegyítése történik.

Félek, a születésnap gyertya lángja túl kormosra sikerült. Remélem, a 30. évfordulóra többet írhatok a „követel” rovatba.

GYÁRFÁS MIKLÓS

Kedves „Régi játszótársak”!

A Filmvilág megalakulását követő két-három esztendőn át nagyon érdekelt és izgatott a film világszerte. Cikkeimen kívül egy hosszabb tanulmányt is írtam ebben az időben Színpad és film címen egyik dramaturgiai könyvembe. Később rájöttem, hogy film-szemléletem konzeratív. Eljárt az idő ama szépségek és mulatságok fölött, amelyek örömet szereznek nekem. Számos filmet nem értettem meg, s nem volt képem hozzá, hogy úgy tegyek, mintha érteném. Szédítő mélységeket egyszerűen szédítő ürességnek éreztem. Nem találtam meg az egymást erotikusan gyömöszölő vagy világnézeti okból kinzó női és férfiszereplők játékában sem azt a tragikus humanizmust, amelyet illő lett volna megtalálnom. A sivárság és magány élményének megszerzése érdekében általában nem szoktam szórakozóhe-

lyekre járni. Elidegenedési igényei-
met viszont a színházakban is pom-
pásan kielégítik. Egyszóval — nem
mentegetőzésképpen mondom, csu-
pán magyarázatul — azért nem írok
filmről az utolsó tíz esztendőben,
mert a filmművészet iránti refle-
xaim megkoptak. Ilyenkor az ember
vagy beismeri, hogy konzervatív lett
és visszavonul vagy konzervatíviz-
musa szenvedélyes cáfolatául hát-
borzongatóan modern lesz.



Egyébként, mint néző gyakran elő-
fordulok a mozik nézőterén. Időn-
ként meg is állok a helyemet.

A régi szeretettel üdvözlöm a la-
pot.

HÁMORI OTTÓ

A szomszédról

Elképzeltem, mi lenne, ha lapok-
ról kellene kritikát írni, olyasféle-
képpen, ahogyan filmekről. S nekem,
történetesen, a 15 éves Filmvilágról.

Az első nehézség már a szereposz-
tásnál jelentkezik. Mondhatnám:
padszomszédok vagyunk, osztálytár-
sak, sőt társbérlok is immár tizenöt
esztendeje, ugyanegy folyosó kopott
padlót kopatjuk tovább együtt, is-
merjük egymást, mint két baráti —
és hosszú évekre együvé zárt — csa-
lád tagjai, olykor kölcsönkérjük
egymástól munkatársainkat és kul-
csainkat, ajtókhöz — és filmekhez.
Mármost, hogyan is írhatnék kriti-

kát, elfogulatlant, szigorú-tisztessé-
geset (miként megkívánjuk magunk-
tól, bármilyen műalkotás esetében)
egy olyan produkcióról, amelynek
szerzője, rendezője, bensőséges bar-
rátunk, lakótársunk is, gondjait is-
merjük sikereinek örülünk. Nos jó,
hát hiszen írunk mi kritikát film-
rendező barátaink teljesítményéről
is — olykor bizony meglehetősen
szabadjára eresztett tollal is, de ez
azért mégiscsak valami egészen más
dolog.

A szerkesztők tudják, voltaképpen
már el is döntötték egy mű megíté-
lését, amikor a kritika megírására
— a produkció ismeretében — föl-
kéri valamelyik kollégájukat. Is-
mervén egymás ízlését, szemléletét,
bizonyosan kiszámíthatjuk, hogy ezt
és ezt a művet és ez a pályatársunk
így és így látja majd. De a gyakor-
lott olvasó is hasonlóképpen van
ezzel. Megnézi a filmet, azután föl-
lapozza kedvenc lapjában a filmről
írott recenziót-tanulmányt, odapil-
lant az aláírásra és azt mondja: ér-
tem, szóval ezt a filmet kedvelik...
avagy, értem, valami itt nem tetszett
nekik. Azután már akár el sem ol-
vassa az írást. A Filmvilágot mégis
végigolvassa.

Dehiszen, lám, már benne is va-
gyok e meg nem írt kritika kellős
közepében. Akarom, nem akarom.
Mert hogy magam is végigolvasom
— várom megjelenését kíváncsian és
végigolvasom — ezt a remek kis új-
ságot. (Szűkre szabott terjedelmére,
megjelenési idejének szakaszosságá-
ra gondolok, ha azt mondom: ki-
csiny. Vagyis jó volna gyakrabban



látni s néki még azt is megbocsátanom, ha meghízna kissé.)

Hanem hát a kritika, hagyományosan:

A szerző hűségesen és pontosan tükrözi a valóságot, tizenöt éve lépésről lépésre követi hőseinek — olykor persze ellentmondásos — tetteit s ha kerüli is a szélsőséges helyzeteket, azért a lényegét meggyőzően közvetíti. A rendező invenciózus, értő tehetsége ezúttal is igazolódott. (Apropos: milyen jó mostanában Hámos Györgynek a magyszerkesztette lapban is olvasni írásait, amelyek engem mindig kedvelt Shaw-idézetekre emlékeztetnek. „A nyilvánosság előtti tréfákozás nagy kiváltságát csakis olyanoknak kellene fenntartani, akik teljesen tisztában vannak azzal, amin tréfákozunk — vagyis kivételesen komoly és alapos embereknek.”)

A közreműködők tehetségük arányai szerint jól szolgálták a produkció sikerét. Kár, hogy a díszletek nem elég nagystílusúak és a világítás is sok problémát jelent. (Mindez azonban valószínűleg éppúgy ipari probléma, mint a többi hasonló vállalkozásnál.)

Az epizodisták jól illeszkednek a koncepcióhoz.

Most már, a kritika leadása után, számomra is csak két kérdés maradt megválaszolatlan. Az egyik az, hogy vajon a társberletben élő család elcsendesedett indulatú család-fője erkölcstelen-e, ha gyönyörködve nézi — persze minden alantas gondolattól távol — a szomszédok lányának szépségét; a másik meg az, hogy kölcsönkérhetjük-e a szomszéd kulcsát ezután is, ajtókhöz és — filmekhez?

KELETI MÁRTON

Együtt a nézőért

Soha nem csináltam szerzői filmet, most már bizonyos, hogy nem is fogok, „csak” rendező maradok. De szeretek írókkal dolgozni; Doboz Imre, Gyárfás Miklós, Kuczka Péter, Keszi Imre, Békeffi István, Thurzó Gábor, Mesterházi Lajos,



Hubay Miklós, — hogy csak néhányat ragadjak ki a hosszú sorból — írtak nekem forgatókönyveket. Sokat közülük én kerestem meg, így, anyag és téma keresés közben találkoztam többször Hámos György írsaival. Úgy láttam, különösen alkalmas a filmírásra. Rábészésemre megírta a *Két vallomás-t*, 1956-ban kezdtük, 1957-ben fejeztük be. A film még mai szemmel is modern, akkor szokatlan dramaturgiai felépítésű volt. Nagy közönségsikert aratott. Mindezt pedig azért említem most, a Filmvilág 15. születésnapján, mert így került először Hámos György kapcsolatba a filmmel, s merem hinni, hogy ez az első találkozás meg is szerezte vele a filmet. Nem sokkal a film elkészülte után ő lett a Filmvilág főszerkesztője. S gondolom, nem szerénytelenség, ha arra célok, a lap és közös filmünk közt volt valami összefüggés. S ha már erről az oldaláról nézem a lap-pal való kapcsolatomban, megemlítem, hogy a Filmvilág egyik munkatársával, Pongrácz Zsuzsával többször dolgoztam együtt: elkészítettük az *Esős vasárnap-ot*, majd később több tévé filmet.

Egyébként rendszeresen olvasom a Filmvilágot és sokra tartom a lap szerkesztőinek nehéz munkáját; azt a törekvésüket, hogy egyszerre szólnak a filmművészekhez és a közönséghez. Igaz, ez nem mindig sikerül maradéktalanul... Ami a magam művészi-emberi törekvéseit illeti, vállalom a „vádát”: szeretem a

közönséget, szeretem, ha sokan megnézik a filmjeimet s változatlanul örülök a közönségsikereknek. Azt hiszem, a Filmvilág szerkesztői és munkatársai is szeretik, ha minél többen olvassák a lapot. A tizenötödik születésnapon azt kívánom: minél szélesebb körben terjedjen, sikeresen nevelje mind a filmművészeket, mind a filmnézőket a művészet és a közönségsiker összeegyeztetésére..

KENDE JÁNOS

Egyedül nem megy

Beidegződésemmé vált, hogy elsőjén és tizenötödikén keresem az újságosnál a Filmvilágot. Hogy ez a kialakult reflex tizenöt év eredménye, ezt csak baráti megkeresésükre vettem észre, hogy írjak a jubileumi számba.

Végig gondolom ezt a tizenöt évet, de valahogy mindig csak az én helyzetem változik, a Filmvilágé nem.

Leérettségiztem, elvégeztem a Főiskolát, leforgattam 14 játékfilmet: ez az én oldalam, és közben kéthetenként mindig vásároltam a Filmvilágot. Hogy miért, nem tudom. Mindig mást és mást kerestem, képeket, tudósításokat, kritikákat, esztétikai elemzéseket, később egyre inkább a szakmai jellegű írásokat. A Filmvilágon mérhetem le, hogyan ismertem meg apránként a filmszak-

mát, hogyan lettek a lapban leírt események, problémák saját életem mindennapi tartozékai.

Tíz-tizenöt évvel ezelőtt miért olvastam a lapot, már nem tudnám megmondani. Talán mert ez volt az egyetlen filmszaklap Magyarországon.

Ma is szorgalmas olvasója vagyok a Filmvilágnak. Mit szeretek benne? A beszélgetéseket alkotókkal, a külföldi filmleveleket, az értelmes fesztiválbeszámolókat, Mándy Iván novelláit... szóval tulajdonképpen a lapot.

De nem szeretem a lap gyakran változó kritikai szemléletét, a mindig más és más szempontokból felvetett problémákat az új magyar filmekkel kapcsolatban. Jobban szeretném, ha akár párhuzamosan két-három kritikusként állandó rovata lenne a lapban, és minden filmről mindig írnanak. Izgalmasabb, összehasonlíthatóbb lenne.

Még valami: nem szeretem — de tulajdonképpen ez minden filmkritikushoz szólna! — ha engem dicsérnek. Nem vagyok szerény, sőt. De nem szeretem, ha a film alkotójának, a rendezőnek a rovására dicsérnek. Szeretem, ha a szakmához értő, értelmes elemzést írnak az operatőri munkáról, akár több operatőr munkájának összehasonlításával, vagy egy operatőr több filmjének egybevetésével. De nagyon rossz dolognak tartom, ha rendezők vizuális elképzeléseit, sőt, néha még gondolatait is az operatőrre ruházzák át.

Miért kell Kézdi Kovács Zsolt izgalmas, színpompás, furcsa mozgásvilágú, álomszerű romantikus világát a rendezőtől elvenni, és nekem tulajdonítani? Vagy Kardos Ferenc izgalmas gondolatait miért adta át egy kritikus egyenesen nekem azzal, hogy szinte a rendező ellenére formáltam meg azokat? Elhinni vagy elhítni, hogy egy film képi világa nem a rendező erőnye vagy hibája, olyan mintha azt állítanák, a színészek vagy díszlettervező nem a rendező instrukciói alapján játszanak vagy dolgoznak. Megnyugtató érzés ezt a kérdést valamelyest tisztázni ebben a jubileumi számban, azon a jogon, hogy ebben a lapban rólam talán még csak dicséret jelent meg (ami különben mindig jólesett).



Lehet, hogy több rosszat írtam a lapról, mint amit egy jubileumi számban illene, de legyen mentségem az, hogy tizenöt éve hűséges olvasója vagyok a Filmvilágnak, és szeretnék az is maradni még néhányszor 15 évig.

KERESZTURY DEZSŐ

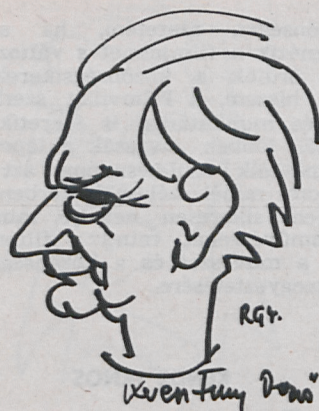
Levél a szerkesztőnek

Kedves Barátom,

el tudom képzelni, hogy mindazok, akik felfigyeltek a Filmvilág fennállásának 15-ik évfordulójára, meglepődve sóhajtottak fel: jaj, már megint elmúlt másfél évtized! De én nem elszomorodva, inkább örvendezve nézek vissza erre a nem kevés és nem könnyű időre. Igazán nem ünnepelni akarlak; veled együtt a maguk helyére tudom tenni az ilyen alkalmakkor szokásos közhelyszerű zászlólengetést. De örömöm kifejezését a köszönetével mégis ki kell egészítenem. Három dolgot köszönök neked főként.

Először azt, hogy újra elmélyítetted, kézzelfoghatóbbá ttedd érdeklődésemet a magyar filmművészet iránt. A filmmel együtt nőtem fel; gyerekkoromtól kezdve legmélyebb benyomásaim közül nem egyet köszönhetek neki, határtalan izgalommal kísértem eseményeit, izgultam sikerein s elcsüggedtem a hazai filmgyártás oly szépen induló kibontakozásának meg-megtorpanásain, rettenetes hullámvölgyein, s boldog voltam, hogy — „belehúzván a csöbe” — szerény részesévé tétél új, magasra csapó s nemzetközileg elismert hullámtarajának. Nem bántam meg, hogy kedves invitálásodnak, ha csak tudtam, eleget tettem; mert meg vagyok róla győződve, hogy ennek a virágkornak létrehozásában nem kis része van azoknak az okos és szabad eszmeceزرéknek, amelyek annakidején a Filmvilág műhelyében, kerekasztal-vitáin lefolytak. A magyar filmtörténet munkásainak ezt észre kell venniük.

Másodszor: hálás vagyok azért a bátorságodért, hogy a „szakma” —



hogy ne nevezem klikknek — nemegyszer nagyképpen belterjes világot kiterjesztetted, hogy bevontál a bíráló, értékelő, vitatkozó munkába olyan szakmán kívüli írókat, bírálókat, nemegyszer csupán jóindulatú és jószemű érdeklődőket, akik a film — speciálisan a magyar film — ügyét szívükön viselve, valami félreértett és mértéktelenül túlértékelt szakmai belügy korlátain kívülről szemlélték, írták, bírálták; s így megadták a területnek azt a tágasságot, amely mint igazi tömeg-művészetnek kijár neki. A Filmvilágban kellő hangsúlyt kapott az az igazság, hogy a filmgyártás közös munkájában az író több s nagyobb szerep illeti meg a dialógusok megfogalmazásánál, hogy van írói szemléletmód is, ami nélkül a film legfeljebb jó üzleti rutinmunka eredménye lehet — (nem szükséges persze, hogy ez az író pedigrés tagja legyen az Írószövetségnek.)

Harmadszor köszönöm neked azt, hogy tapintattal és jó érzékkel választottad ki a világ partatlan filmterméséből azt, ami érdekes s a róla szóló irodalomból, ami itthon is hasznos. Közvéleményünk nagyon is rászokott a protokoll-tekintetek elfogadására. A Filmvilág nem egyszer s nem hatás nélkül szakított ezekkel a tekintetekkel: vissza s előre tekintve egyaránt.

Engedd meg, hogy nagy példaképeimet követve, e „fényoldalak” mellett néhány „árnyoldalra” is rámutassak. Tudom, milyen kusza, zavaros, rossz állapotban van bírálati stílusunk, nem csupán ami a

tiszta, szép, helyes magyarságot, de ami az egyenes beszédet is illeti. Te kitűnően ismered nyelvünk árnyalatait s az igazság megmondhatóságának határait. Nemegyszer érzetemes szerkesztői gyötrelmeidet, amikor mellébeszélő madárnyelven írt dolgozatokat igyekezélt helyre simítani, formálni: őszinte részvétem kifejezése mellett fogadd ezéért bátorító baráti szavaimat. Nem Osvát példáját idézem, aki képes volt izekre szedni egy közepes írást, hogy jóvá tegye: erre sem természeted, sem időd nincs. De mondjátok ki: zavaros mondatért, felesleges idegen szóért, furfangos beszédért közös kasszába mindenki büntetést fizet s a begyűlt összegből a gondos fogalmazókat, az egyenes beszédűeket jutalmazták.

S még egyet: ne légy óvatos, szűkszavú a tévé-bírálatban. A magyar tévé komoly versenytársa a mozikban vetített filmeknek, de csak elméletben. Ez a nemzeti művelődésünk tekintetében oly fontos terület szinte vagy gazdátlan a bírálatot illetően, vagy megint csak a szakma benfentesei számára vadászterület. Te megmutattad, hogy a magad módján bele tudsz szólni ebbe a „létfontosságú” kérdésbe. A magad portáján is tért nyitottál a a tévé-bírálatnak. Veszekdj több papírért, s tedd kellő mértékűvé ezt a rovatot is. Lehet persze epigrammában is bírálatot írni egy-egy műről, — de ideje lenne komoly, elvi, s nemcsak a magukat a szakma pápáinak tartó szerzőktől hozzászólásokat kérni. Újítsd fel most a tévé-kerekasztal-viták formájában az egykori film-kerekasztal-konferenciákat. Hátha ezek még filmgyártásunk jelenlegi bénaságának is véget vetnének.

KOVÁCS ANDRÁS

Több fiatal kritikust

Amióta a Filmvilág megjelenik, a magyar film megítélése körül szinte csak végtelen fogalmazással találkozhattunk. „Hullámvölgy”, „szürkeség”, „aranykor”, ezek váltogatták egymást, még film is készült arról, „miért rosszak a

magyar filmek”, de olyan könyv is megjelent, hogy „miért jók a magyar filmek”. A Filmvilágnak a filmszínálók szemszögét nézve az a legnagyobb érdeme, hogy időben felismerte, amikor új minőségű értékek jelentek meg a magyar filmművészetben és akkor sem keltett maga is pánikot, amikor azok, akik egyenesvonalú, a körülményektől függetlenül mindig felfelé ívelő fejlődést tudnak csak elképzelni, megriadtak, hogy egyik év termése gyöngébb lett, mint a megelőző évé. Nem állítom, hogy minden kritikus minden filmet helyesen ítél meg, de nem is ez a lényeg, hanem a lap tendenciája. Hogy a kritikuskok és szerzők közötti hagyományos sértődések ellenére is mennyire megbízható szövetségese a magyar filmművészetnek a Filmvilág, arra objektív bizonyítékom is van. Amikor a filmművészek szövetségének még meg volt a lehetősége arra, hogy Pécssett évente játékfilmszemlét rendezzen, maguk a szakmabeliek, hol csak az elnökség 25 tagja, hol valamennyi játékfilmes titkos szavazással választotta ki az évi 20 filmből azt a hatot, melyet a legérdemesebbnek tartott arra, hogy Pécssett levetítsék. Bárki ellenőrizheti: a filmszakemberek ugyanazokra a filmekre szavaztak, amelyeket a Filmvilág is a legelőbbre értékelt (és persze a filmkritikusok többsége is). Ritka találkozás!

Érdeme a Filmvilágnak, hogy olyan időben állt az új törekvések mellé, amikor még a közönség jelentős rétegei idegenkedéssel fogadták (és fogadják) ezeket a filmeket. Nem féltették a népszerűségüket a lap munkásai, nem tettek engedelményt az elmaradott ízlésnek. És az, hogy így is népszerű lett a lap és az maradt, hogy több tízezres olvasótáborra van, az számunkra is biztatást jelent, bizonyítéka annak, hogy van már egy olyan nézőtábor, amely érdeklődik azok iránt a filmek iránt, amelyeket a Filmvilág is támogat. Születésnapj jó kívánságom, hogy ez a közönség ne csak kéthetente jusson hozzá információhoz, hanem hetente. Legyen heülap a Filmvilág, esetleg olyan módon, hogy egyik héten foglalkozzon változatlanul elsősorban filmmel, a másikon elsősorban televízióval. Így véget vet-



hetnének annak a tarthatalan állapotnak, hogy a több mint tizenöt éves magyar televíziózásnak még nincs hetilapja. Ugyanakkor a film se veszítené el ezt az értékes fórumát.

KÉRESEM: ne hagyja abba a Filmvilág azt a jó szokását, hogy időnként nemcsak egyes filmekről, hanem a filmművészetünkben kibontakozó tendenciákról is közöl írásokat. Tudom, hogy ez milyen nehéz, de akkor is! Kifogásom: a lap foglalkoztatja a legjobb filmkritikárokat (olyanokat is, akik nem „filmkritikusok”) de a névsor alig bővül, hiányoznak a fiatalok. A filmgyártás több fiatalat indított el az utóbbi tíz évben, mint ahány fiatal filmkritikus azóta felbukkant és meg is maradt a pályán.

JAVASLATOM: a lehetetlenül szűk terjedelem ellenére is helyet kellene szorítani az olvasóleveleknek. Ha rendszeresen közölnének ilyeneket együtt a szerkesztőség válaszával, biztos vagyok abban, hogy egy idő múlva sok érdekes, új, szokatlan megközelítéssel lenne gazdagabb a lap és mi, akik a lapot olvassuk.

MÁNDY IVÁN

Nem írdogálok filmlapba

Lefelé mentünk a lépcsőn a Filmvilág munkatársaival. Nem volt semmi dologom a lapnál. Éppen csak benéztem, egy kis beszélgetésre. Olyan jól el lehetett beszélgetni náluk! Ilyenkor valahogy régi kávéházi dumálások légköre úszott körülöttünk.

De a lépcsőn valaki megjegyezte.

— Elég régen írtál a lapba.

Mire én.

— Elég régen.

Jó ég tudja, ez valahogy sértődött hangzott. Mintha meg lennék bántva, hogy egyáltalán írtam egy filmlapba. Furcsa, de még bennem is élt valami abból az ostoba, régi babonából. „Azért egy valamire való író talán mégse filmújságokba irkáljon!”

Dühös voltam magamra. Miért kellett nekem mégis filmújságba irkálni? Méghozzá a filmezésről! Amikor egy kisfilmben átmentem a téren, és egy ápolónőnek csaptam a szelet. Nahát ennek vége! Nincs többé filmezés, és filmújság sincs többé!

Meg is mondtam ott a lépcsőn.

— Egyszer filmeztem, azt megírtam, de azóta valahogy...



Azt hittem, ezzel megúsztam a dolgot. Csakhogy egy sovány nagyszemű lány rámmevetett.

— De hát azért csak jár moziba!

— Nem képzeli, hogy filmkritikákat írok?!

— Nem képzelem. De egyszer elmesélte, hogy mennyit voltak moziban a papájával.

— A papámmal! Méghogy a papámmal! Na, viszlát!

Meglehetősen dühös voltam. Közszómon szépen, azért talán mégse kérek tippeket. Bizzák csak rám, hogy mit írjak.

Otthon még füstölögtem egy darabig. De közben már eltűnődtem a dologon. Nem vitás, ami a gyerekkoromban ért valamit, az a mozi volt. A kis mozik világa végig a városom! Emlékszem, egyszer nem volt egy vasunk se, és apával mégis becsúsztuk a Tivoliba...

Na jó, hát ezt talán meg lehet írni. Amikor megnéztük Biribit a Tivoliban. Ezt még odaadom a Filmvilágnak, de aztán kész!

Megírtam Biribit. Majd szépen megírtam azokat a régi filmeket, amiket apával a kis mozikban láttunk. Közben kibomlott a szállodák világa, ahol laktunk, a régi Pest, a gyerekkor.

Egy-két év múlva előttem volt a kötet, a Régi idők mozija.

Akárhogy is ezt a Filmvilág indította el.

Mint ezt a kisregényt, amin az utóbbi időben dolgozom. A családtag, vagy Zsámboky mozija. Úgy indult, hogy csak néhány portré ré-

— — *gi filmszínésznőkről, aztán tessék!*
Lehet, hogy még néhány évig el-
piszmozogok Zsámboky mozijával.

És, ha egyszer mégis befejezem?
Semmi vész. Majd csak kapok
valami újabb tippet.

MÁRIÁSSY FÉLIX

Ne csak okos, szép is ...

A technika fejlődése révén a film eljutott oda, hogy világszerte mind többen használják az ember kifejezési eszközeként. A magyar főiskolán is már filmmel felvételiznek a fiatalok, az olasz filmiskolán már nem is tanítanak, Rossellini prakticista elmélete szerint az ugyanis felesleges. Filmeket kell forgatni, a többi jön magától. Az új, modern eszközök révén csakugyan kevés kell hozzá, hogy képes információkkal teli vizuális korunkban kamerával „írjon valaki” naplót, úti feljegyzést, akár szerelmes levelet.

Különös módon míg a filmezés ilyen módon demokratizálódik, a filmről írók, kritikusok, esztéták, riporterek (és az utóbbiaknak nyilatkozók közül is sokan) az ellenkező irányban „fejlődtek”. Kialakult egy roppant tudományos színezetű szakzsargon, melynek nyakatekert kifejezéseit, fél évenként születő legújabb elméleteit még az Art-Kino hálózat szépen szaporodó közönsége is csak részben érti meg. A Filmvilág nem tükrözné a hazai filmvilágot, ha teljesen érintetlen maradt volna ettől a vájtfülűeknek szóló steril nyelvtől. Tizenöt éve alatt a szerkesztőség mégsem lett hűtlen önmagához. A filmet szerető, a magyar és nemzetközi filmművészet híreire kíváncsi olvasók lapja maradt. Az utóbbiak közé tartozunk mi is, akik a filmeket csináljuk. Ha nem is a néző izgalmaival, de minden ellenkező híreszteléssel ellentétben mi is figyelemmel kísérjük egymás munkáját, határon innen és túl. A születésnapon dicsérni illik az ünnepeltet. A Filmvilág szerény külseje és sajnálatosan kis mérete mögött mindig érzékenyen reagált a magyar

film változásaira. Kritikáival — már ami a saját munkámat illeti — vannak jó és rossz emlékeim, és egy alapvető meggyőződés, amit kevés művészeti lap, vagy művészeti rovat mondhat el magáról; mindig mentes maradt a személyi csoportosulások, az íratlan protokoll-beosztások elfogultságaitól. Belső és külső munkatársai többnyire a néző képviselőjében hozzánk és a mi képviselőjünkben a nézőkhöz szólnak, érthető és egyenes véleményt mondtak eddigi filmjeiről, újabban — egyelőre kevésbé tiszta értékrend



szerint — a televízióról is. Eppen azért; a megvesztegethetetlenség és szerénység miatt kívánnám a tolvajnyevőtől mentes filmújságnak, hogy ha már okos, legyen előbb-utóbb szép is, vagyis kívánom amit a 15 éveseknek még akcelerált korunkban is kívánni lehet: nagyra nőjjen. Igazi képeslapként maradjon hű demokratizmusához és becsületéhez.

NAGY PÉTER

Mozinéző-nemzedék

Nemzedékemet nem szokták, nem szoktuk szerencsésnek tartani, s joggal; azt hiszem, kevés nemzedéke volt a magyar történelemnek, amelyet a sors annyira megtépzott, megtizedelt, mint a miénket. Mégis ez a nemzedék, amely a huszas-

harmincas években élte gyermekkorát, egy tekintetben igazán szerencsésnek tekinthető: az emberiség történetében az első, amely a modern kor vívmányaival együtt nőtt fel. Autó, telefon, repülőgép és mozi: apáink nemzedéke találta fel, de mi voltunk az elsők, akik számára ez természetes, szinte természeti adottság volt. Ők még félve közelítették saját teremtményükhöz, mi már háziállatként, kézhez álló szerszámként tekintünk rájuk.

S ebből talán a mozi a legvárásosabb. Mióta ember az ember, mindig álmodott; de a mi nemzedékünk az első, amelynek álmait döntően befolyásolja a magunk teremtette álmvilág, a mozi: akik álmunkat oda vetítettük ki, s onnan kaptuk busásan vissza. Ezt számtalan irodalmi mű s már néhány elméleti munka is igazolja — elég csak nálunk Mándy Ivánra, az amerikaiaknál Susan Sontagra hivatkozni.

Talán e „nemzedéki hovatarozás” is indokolta, hogy mindig örömmel



dilettámtam bele a filmkritikába. S ha ezeket az — időben egyre ritkuló — kiruccanásaimat az elmúlt másfél évtizedben legszívesebben a Filmvilág hasábjain tettem, abban azt hiszem, annak volt a döntő szerepe, hogy a magam s a szerkesztőség igénye általában találkozott: elviség és zsurnalizmus harmóniájára törekedtünk kölcsönösen.

Az elviség csak akkor riasztó, ha pöffedt nagyképűségbe öltözik; a

zsurnalizmus csak akkor becsmerlendő, ha elvtelen szélkapkodás fedőnéve. De ha az egyik mindenki számára érthetően akar nagy eszmék támogatója s védője lenni s a másik ezeknek az eszméknek a vonzó és könnyen elsajátítható, mindenki számára élvezetes tolmácsolásának útját-módját keresi, akkor mindkettő kitüntető jelző. A Filmvilág másfél évtizedével mindkettőre bőségesen rászolgált; büszke lennék, ha itt megjelent egyik-másik cikkem is megérdemelné.

NEMES KÁROLY

Mire jó egy folyóirat?

A film mint művészet a többé-kevésbé tudományosan képzettnak tekinthető közönség igen szűk bázisával rendelkezik. Ennek következménye (sőt talán természetes következménye), hogy viszont a tudományosan képzettek szűk csoportja állandóan ki van téve a kikkeseedés és sznobizmus veszélyének, a kivüliállók pedig mechanikusan — általában és követelőően — ismétlik a közönség és film kapcsolatának problémáját. Persze ennek következménye az is, hogy a közönség egy része támadást indít a Teorémát bemutató mozi ellen, vagy reakciónak tartja az egyes filmeket készítő és azok megvitatásában résztvevő művészek egész csoportját.

Ebben — a máig sem biztató helyzetben — jelent meg a Filmvilág, amely tulajdonképpen a tagadásokkal jellemezhető legjobban, amennyiben nem szolgált kikkérdéseket, sem az önmagát elítélő képzelő közönségréteg sznobizmusát. A filmkultúrát szolgálta, amelyben az elmúlt másfél évtizedben a legdöntőbb a magyar film művészetét emelésének segítése volt. A Filmvilág szerepe ebben a folyamatban már abból a néhány témából is nyilvánvalóvá válik, amelyek lapjain szinte előrejelzésként, előzetes kiállításokként jelennek meg.

Az egyetemes filmművészet eredményeinek és a magyar filmművészet fejlődési tendenciáiból fakadó szükségleteknek felismeréseként vetődött fel már igen korán a Filmvilág-ban a belső ábrázolás új szintje elérésének kérdése. Elsőnek a Filmvilág közvetítette a magyar filmnézők táborának az ún. modern filmművészet új sajátosságainak elméleti általánosítását és vonatkoztatva ezeket a tapasztalatokat, segítően a magyar filmművészetre.

Ugyancsak a Filmvilág állt ki az ún. cinema direct irányzatok létjogosultsága, tehát a dokumentumfilm megújulása szükségessége mellett és kísérte figyelemmel ennek a megújulásnak magyarországi eredményeit. Helyet kapott a folyó-



NEMESKURTY ISTVAN

Három változat egy témára

irat hasábjain a fiatal művészek támogatása, nem csak műveik méltató kritikájában, hanem a számukra való helykövetésben is, tehát alkotási sajátosságuk megfelelésének felismerésében a kor követelményeinek.

A Filmvilág egységben szemlélte a magyar és az egyetemes filmművészetet, így amikor ez az egység gyakorlatilag is létrejött, — a magyar filmművészet az egyetemes szintjére emelkedett —, akkor a sajátosságok tárgyalása is szélesebb háttérrel, az általánosabb érvényű összefüggések feltáráásával mehetett végbe. Ezért válhatott a Filmvilág a hatvanas évek végén bekövetkező alkotási problémák érzékelőjévé is.

Mindez nem jelenti azt, mintha a Filmvilág valamiféle letéteményesévé vált volna a helyes orientációnak. Inkább arról van szó, hogy a filmművészet szakmaibb szemlélete csakúgy helyén való és természetes volt, mint a magyar filmművészet egységben szemlélése egyrészt az egyetemes filmművészetrel, másrészt az egész filmkultúrával. S hogyha e tekintetben maradtak hiányosságok, annak nagyrészt objektív okai vannak. A filmértésre való nevelés, a filmekben megnyilvánuló valóságkép közvetítette eszmei tendenciák mellett kiállás, az összefüggések bizonyos körének feltárása mellett még szükség van egy speciálisabb közönségnevelésre is. S ennek feltételei oly kevésbé vannak adva, hogy egy folyóirat önmagában igen keveset tehet. Egyszerűbben mondva: A Filmvilág korábban többet tudott tenni, hogy a filmművészet hatását segítse, sőt fokozza, tehát közvetlenül a valóság alakulásába szóljon bele. Ennek érdekében nem csak a nézőket informálta, hanem a filmművészeket is. Ennek a közreműködésnek természetesen azonban függvénye az egész társadalom szellemi életének, amelynek lanyhulása — benne a közömbösség vagy éppen a családottság — minden területre visszahat. A következtetés tehát másfél évtized után, hogy a Filmvilág nem maradhat magára, vállalásával nem lehet a kevesek egyike, hanem csak annak a teljes lendületnek része, amelynek nem megteremtője, de egyik követelője.

A munkatárs hangja. Hálás vagyok a Filmvilágnak. Szívesen írok a lapnak, értjük egymást. Még azt is beképezem, hogy talán mintha kritikai stílusának-hangjának kialakításában is részt vettem volna. Mindenesetre ott voltam az indulásnál. Végh György barátom szót, hogy indul egy új filmlap, végre valami komoly, csak filmmel foglalkozik, a színházat, irodalmat, muzsikát más lapársaira bízta. Fölkerestem Hegedűs Zoltánt, bementünk Hámoshoz, szót értettünk egymással, megbarátkoztunk. „Hagytak dolgozni”; ettől persze még nem lesz jó egy lap; sőt, éppen emiatt válhat rosszsa. A Filmvilágot azonban szerkesztették; koncepciója volt; de ezt nem a részletek méricskélésével, hanem úgy érték el, hogy sikerült a szerkesztőnek elfogadtatnia koncepcióját a munkatársakkal. Egyszóval: szeretem a Filmvilágot.

A filosz hangja. Ilyen hosszú életet egyetlen filmlap sem ért meg Magyarországon. A Mozi Világ ugyan idősebbnek hirdette magát valamikor a harmincas években, de ez kegyes család volt: igaz, hogy e címen már 1912-ben alapítottak egy szaklapot, de az 1922-ben megszűnt. A Filmvilág tehát hazánk leghosszabb életű filmszaklapja, s ettől a dicsőségtől most már senki sem fosztja meg, mert remélhetőleg évről évre öregedve egyre behozhatatlanabbá növeli korelőnyét. Ahhoz, hogy egy filmszaklap ilyen hosszú életet éljen, jó szerkesztők, érdekes tartalom és jó közönség szükséges. Ezek szerint mind a három feltétel együtt van. Tény, hogy a Filmvilág nagy szerepet játszott egy igényes, filmkedvelő olvasó- (és néző!)-közönség kialakításában. Emlékszem, milyen nehéz volt az első számokat megszerezni: ismerős újságáros nélkül nem ment. Eppen ezért az első évfolyam hiánytalan, bekötött kötete manapság ritkaság.

Egy magyar filmkészítő hangja.
Hámos György lapindító cikkének



néhány mondata az első számból (lehet, hogy ebből az ünnepélyes alkalomból mások is megteszik; én mégsem kerülhetem el, hogy ne idézzem): „Vigyáznunk kell azonban arra, hogy a fokozott alkotói felelősség kedvével, s ihlettel töltsé el a művészt, ne szorongással. E lap egyik fontos feladata annak tudatosítása, hogy bár a magas színvonalú alkotás büszkeség és öröm számunkra: a sikertelen mű nem bukás, nem tragédia. A bukástól való görcsös félelem szárnyát szegi a fantáziának, elszűrkíti a művet. Bátor alkotásokkal, s mindig megújuló kísérletezéssel kell keresnünk filmművészetünk legsajátosabb tartalmát, legkifejezőbb formáját.” Kívánom — és nem is elsősorban a Filmvilág, hanem sokkal inkább a magyar filmművészet érdekében —, hogy a magyar filmek kritikusaik ezek a szép gondolatok vezéreljék a lapban; hogy azok a magyar rendezők se érezzék magukat céltáblának, akik nem tartoznak az ügyeletes zsenik kisdal csapatába. Ha ezt sikerül megvalósítani, a magyar film ügyéért az eddigénél is többet tett a Filmvilág.

RAGÁLYI ELEMÉR

Az operatőr szemszögéből

Nem tudom, szeretem-e a Filmvilágot vagy sem. Felkérésük emlékeztetett rá, hogy már tizenöt éve olvasom többé-kevésbé rendszere-

sen, s ha most őszintén végiggondolom a lappal kapcsolatos érzéseimet, meg kell vallanom: nincsenek bennem indulatok. Nem szeretem szenvedélyesen, és nem haragszom rá. Pedig valószínűleg az volna természetes, ha szélsőséges indulatokat keltene bennünk, polarizálná a szakmai közvéleményt a Filmvilág.

Gondolom, hasznosabb, ha ünnepélyes udvariaskodás helyett megpróbálok kielemezni, mi lehet az oka a lappal kapcsolatos felemás érzéseimnek.

Nem szerencsés a Filmvilág megjelenési ritmusa. Néha véletlenül kétszer is megveszem ugyanazt a számot, a következő meg kimarad számomra, mert ritka eset, hogy az impresszumban jelzett 1-én és 15-én kapni is lehessen az újságosnál a lapot. Ahogyan minden péntek délben reflex-szerűen keresi az ember az ES-t, a Magyarországot, valahogy így kellene a Filmvilágnak is nyomon követhető megjelenési ritmust kialakítania. Esetleg hetilappá alakulnia, avagy következetesen a hét valamely napjára — mondjuk: minden második péntekre — időzítenie a megjelenését.

Ezzel egyidőben növelhetné a terjedelmét (hiszen magát a filmlapot lassan megnyomorítja a különben szükséges tévé-rovat), és szerencsésebb formátumra térhetne át. Ez a zsebnotesz formátum lehetetlenné teszi a képek hatásos tördelését — holott általában megiscsak a kép a filmművészet legfontosabb kifejezési eszköze —; kicsit úgy hat a lap, mint egy zsugorított magazin. Amelynek címlapjain sztárfotók dominálnak (talán az eladhatóság ol-tárán hozott kényszerű áldozatként?) — karakteres filmfotók helyett.

Valahány operatőrt kérdeznek a filmkritikáról, alighanem mind ugyanazt kifogásolja: három-négy sablon-mondat variálódik évtizedek óta az összes kritikában az operatőri munkával kapcsolatban. E tekintetben a Filmvilág sem rosszabb — és nem jobb a többi lapnál. Tíz éve, mióta a szakmában vagyok, még nem olvastam elmélyült elemzést operatőri munkáról — sem itt, sem másutt. Az írói, rendezői munka ér-



tékelésének megvannak a többé-kevésbé bevált terminus technikusai; az operatőri tevékenység elemzéséhez a szókincs sem alakult még ki. Érzelmait fogalmazza meg a kritikus — akkor is, ha nagyon tetszik neki a film operatőri munkája, akkor is, ha nagyon nem tetszik. A képzőművészeti kritika legalább bizonyos határok között érvényes terminus technikusokkal operál. Ma már a film is megérdemelné a fogalmi apparátus kidolgozásának fátárságát a kritika részéről. Nem könnyű feladat ez; megközelítéséhez a kritikusknak végig kellene kísérnie egy-egy film készítési folyamatát attól a pillanattól, amikor az operatőr megismerkedik a forgatókönyvvel — egészen a standard-kópia elfogadásáig. Így megismerhetné, mit tehet az operatőr a film ellen vagy érdekében; hol kezdődnek az operatőri tevékenység lehetőségei. A kritikák nem hemzsegnének oda-vissza félreértésektől, tárgyi tévedésektől: gyakran olyasmiről dicsérnek, amihez semmi közöm, és olyasmiről tulajdonítanak a rendezőnek, ami teljes mértékben az én ötletem volt... Annál sürgetőbb feladata mindez a kritikának, mert ma már több tízezernyi amatőrfilmes — manuálisan — többet ért a filmcsináláshoz, mint azok, akik bírálják a filmeket. E közönség előtt saját ítéleteiket diszkreditálják tárgyi tévedéseikkel a kritikusok.

Hozzá kell tennem, hogy sehol a világon nem oldotta még meg ezt

a feladatot a filmkritika; a legnagyobb keleti vagy nyugati szakfolyóiratok bármelyikének is ugyanilyen joggal címezhetném ezt a bírálatot, mint a Filmvilágnak. Nemzetközi méretekben is új feladat ez — s az állandóan megújuló filmnyelv fogalmi apparátusának kidolgozása; az egységes, s a progresszív művészi törekvéseknek elkötelezett kritikai mértékrendszer működőképes kialakítása —; bőségesen akad hát tennivaló a Filmvilág számára az elkövetkező tizenöt évben is.

RÉNYI PÉTER

Kisképző lap

A Filmvilágban az a legrokonoszevesebb, hogy tizenöt év alatt se nőtt meg. Úgy értem: a képe nem nőtt meg; nem lett nagyképző. Fura egy szerzet, annyi bizonyos. Nem folyóirat, nem filmmagazin: nem kápráztat el sem vakító bölcsekedésekkel, sem ragyogó fotókkal. A külföldi, aki meglátja egy budapesti újságstandon, bizonyára elcsodálkozik rajta — mi ez? Epp a legkisebb formátumú időszakos magyar kiadványt szentelték a leglátványosabb, a legvizuálisabb művészetnek? És ha már ilyen kevés hely jut a képeknek, akkor még esztétizálnak is? Úgy látszik nemcsak a könyveknek van egyéni „sorsuk”... Dehát miért a formátumról értekeznek, miért nem a tartalomról? Mert



a grafikai és a zsurnalisztikai szakmában megtanultam: a formátum is bizonyos értelemben tartalom. Különösképen az, ha rendhagyó, ha nem konvencionális. A Filmvilág szerény lap — ahogy Hámos György szokta mondani: lapocska. Szerényen itt nem színvonalalant értek, hisz jó színvonalú írások sokasága jelenik meg benne. Szerényen azt értem, hogy nem szerénytelen. S ez a filmvilágban — kis f-fel — nem éppen gyakori, a filmsajtóban még ritkább: az többnyire a nagy hűhó sajtója; s minél gyengébbek a filmek, annál nagyobb a csinnadratta. A Filmvilág még akkor is szerény és csendes volt, amikor a magyar filmben nagy dolgok történtek. Persze mondhatnák, akkor lehetett is. Bizzunk benne, hogy nemsokára megint így lesz. Ezzel viszont sietni kellene, mert az a gyanúm, hogy már készülnek egy nagy formátumú, színes, műnyomóra nyomott szuper-Filmvilág tervei. Utóvégre már másfél évtizede... No de nem is folytatom, mert mit tudom én milyen fájó pontokat érintek, csak annyit tennék még hozzá: akármilyen is lesz a jövő Filmvilága, azt a szerény szellemet meg kellene őriznie. E tekintetben maradjon csak meg lapocskának.

SZINETÁR MIKLÓS

Együtt lettünk 15 évesek

15 éves a Filmvilág, és ez a kései-korai kamaszkor egy ifjú életében (gondolom nem sértő — ha nem is mindig igaz — himneműnek tartom) az egyik legizgalmasabb periódus. Még kint vannak a pubertáspattanások, de már mélyül a hang, komolyodik és egyre férfiasabbá válik. Ezeket nem a kívülálló megfigyelő mondatja velem, hiszen a Magyar Televízió is 15 éves, ezért mélyen átérzem ennek a kellemes évfordulónak — és ennek a pubertás kornak minden örömét, bánatát.

A Filmvilág és a televíziózás kezdenek közelíteni egymáshoz. Kezdetben volt egy-egy mindenhez értő tévé-kritikus, aki egyaránt volt



otthon a fejtrágyázással kapcsolatos mezőgazdasági műsorokban és a művészi finomságok legminiciózusabb rezdüléseiben. Aki egyaránt érzékeny volt a külpolitika finomságaira és a boxközvetítések szabályos, vagy nem szabályos voltára, vagyis ugyan úgy, mint ahogy a televíziózás is kezdetben együttes szakismeretet kívánt mindezekhez a műsorokhoz. (Nem is mindig kárára.) Azután differenciálódni kezdett a műsor és az évek során kinőtt az a szakembergárda, amelyik a Magyar Televízió speciális munkaterületein igyekezett egyre inkább a maga területén jól-rosszul elvégezni a feladatát. És a Filmvilág is egyre terjedő televíziós rovatában ezt a folyamatot kísérte, elvetve azt a gondolatot, hogy mindenki ért mindenhez és egyre inkább megteremtve az általános televízió-kritikán belül a specializált televíziós kritikát, riportokat. Úgy, hogy ma már tudni lehet, hogy más és másfajta műsorokról más és másfajta egyéniségek fognak írni. (Bár remélem nem lehet majd azt is tudni előre, hogy mit írnak.)

De egy lapnál sem elegendő az, ha a múltjára emlékezünk, talán fontosabb a jövőjét is támogatnunk. És én hiszem, hogy a Filmvilág televíziós rovata egyre nő és nőnie is kell és bár gondolom, nem jön el az az idő, amikor a lapot televízióvilágnak fogják hívni és lesz egy filmrovata is, de azért a két 15 éves kamasz együttélésével növekedésük közben remélhetőleg egyre szorosabb lesz a kapcsolat.